
Lea Fürth KRIESBACHER

MOJA MAJKA LEŽI POD ASFALTOM U BUDIMPEŠTI

Rođena je u Zagrebu 11. aprila 1927. godine od roditelja Desidera Fürtha i majke Margite, rođene Stern. Majka i ostala brojna rodbina nisu preživeli Holokaust. Posle rata vratila se sa starim ocem iz logora i progonstva u Zagreb. Pohađala je „partizansku“ gimnaziju „Maršal Tito“ i studirala lingvistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Do penzionisanja je radila u spoljnoj trgovini kao simultani prevodilac (engleski, nemački i mađarski) i korespondent stranih jezika.

Iz prvog braka ima sina koji živi u Nemačkoj sa četvoro dece. Imma dve unuke u Sloveniji i dva unuka u Nemačkoj.

Nismo bili imućni, ali smo bili daleko od siromaštva. Otac je dovoljno zarađivao da bi meni i mami omogućio sređen i bezbrižan život. Ali, došla je kobna 1941. godina. Sinagogu je, koliko mi je poznato, po ustaškom naređenju dao srušiti tadašnji gradonačelnik grada Zagreba, nekadašnji mesar sa Dolca, Verner (Werner).

Ko je zavodio arijevske mjere? Ustaška vlast na čelu sa Antom Pavelićem, putem oglasa, plakata, nošenja žutih marama na prsima i

leđima, kasnije bedževima. Iz škole smo izbačeni odmah, u prvim danima proglašenja Nezavisne Države Hrvatske.

Kako moji roditelji nisu bili ni državljani Jugoslavije niti NDH, mi smo u junu 1942, preko Drave, ilegalno prešli mađarsku granicu, bježeći u Budimpeštu. Skrivali smo se bez ikakvih dokumenata i teško preživljavali baveći se povremenim poslovima. Rodbina nam je nešto pomagala, ali ne kako bi mogla ili kako je obećavala dok nismo došli.

U proljeće 1944, tačnije 19. marta, Mađarsku je okupirala Njemačka i tada su se počeli primjenjivati u Mađarskoj najradikalnije uredbe i antijevrejski zakoni. Jevreji su morali nositi žute šestokrake zvijezde, strpani su u geta. Krajem aprila počela je deportacija Jevreja iz cijele Mađarske, osim iz Budimpešte, tako da su svi Jevreji iz provincije, do sredine jula, bili deportirani. Petnaestoga listopada 1944. zbačena je vlada Mikloša Hortija (Horty) i na vlast su došli „strelasti krstovi“, takozvani „njilas keresztes“, koji su zaveli strahovladu i otpočeli najžešći progon Jevreja i u Budimpešti.

U novembru 1944. i mi smo došli na red.

Najprije su me odvojili od roditelja. Pješice smo krenuli jer se vagonima više nije moglo proći, pošto je Crvena armija opkolila Budimpeštu i počeli su žestoki napadi artiljerijom.

Šest dana i noći vukli su nas prema austrijsko-slovačkoj granici.

Bili smo bez hrane, bez odjeće i obuće.

Kada su nas htjeli predati Nijemcima, ja sam uspjela pobjeći i vratiti se u grad sa vojskom koja je kretala da brani Budimpeštu. Dobro sam znala jezik i dijalekte pojedinih područja pa sam (još djevojčica od 16-17 godina) molila vojsku da me povede, jer sam izgubila roditelje seljake koji su spasavali živote pred Rusima. Antiruska propaganda bila je u punom jeku.

Kada sam se vratila, dospjela sam u novootvoreni geto, jer nisam imala kuda. Roditelji su već bili odvedeni. Majku nikada više nisam vidjela.

Crveni križ otvorio je nekoliko kuća koje su bile u ruševinama, slabo zaštićenih. Tu su sklanjali djecu koju su roditelji silom morali napustiti, pa mnoga nisu ni znala kako se zovu i čija su.

Fašisti su nas pronašli 24. decembra 1944. i odveli na Dunav, da nas sve postrijeljaju i bace u rijeku. Tu je bila i grupa djece koja su se našla u takozvanoj zaštićenoj kući Crvenog križa. Naša velika sreća bila je da su u tom trenutku Rusi zapucali iz kaćuša i fašisti su se raz-

bježali. A mi – uzmi svak' po dijete i bježi! Tako smo došli opet u Crveni križ i nekako preživjeli te užase, bez hrane i vode, puni ušiju, dok nisu došli vojnici Staljinove armije.

Oca sam pronašla nekoliko dana iza toga, totalno slomljenog. Mama je bila ubijena, pokopana negdje pod asfaltom u centru Budimpešte. Svuda su bili leševi konja koje su gladni ljudi trgali i kuhali, da ih jedu.

Priključili smo se, stari otac i ja, povratničkom transportu i, negdje 25. maja 1945, vratili se u Zagreb.

*Peštanski geto**

Šesnaestog novembra 1944. godine saopšteno je tzv. Jevrejskom savetu da je doneta odluka o osnivanju geta za još preostale peštanske Jevreje. Trebalo je u geto smestiti oko 63000 ljudi, u proseku po 14 osoba u jednoj sobi. Preseljavanje u geto počelo je krajem novembra. Kolonu nesrećnika usput su pljačkali njilaši, zlostavljali ih i ubijali.

Geto je bio ograđen visokim plotom od dasaka sa kapijama koje su čuvali do zuba naoružani njilaši i policajci.

Broj stanovnika rastao je iz dana u dan do blizu 70.000 na dan oslobođenja. Što se tiče ishrane, kalorična vrednost dodeljenih namirnica nije smela da pređe 790 kalorija, no čak ni to nije bilo dostupno. Broj ljudi umrlih od gladi rastao je iz dana u dan. Ogromna brda smeća nalazila su se svuda. Improvizovane bolnice pružale su slike prizora iz Danteovog pakla. Većina bolesnika dospevala je u kritično stanje, bilo je na stotine pokušaja samoubistava, mnogo ranjenih usled njilaških napada, obolelih od zaraznih bolesti i dr.

Upadi njilaša i SS-ovaca u geto, pljačke, racije, masakriranja, streljanja na licu mesta ili na obali Dunava trajali su neprekidno, sve do dana oslobođenja.

* Gornji tekst se objavljuje po izboru i želji Eve Timar, nedavno preminule članice Redakcije, a izvod je iz knjige istoričara prof. Randolfa Brahama „Holokaust u Mađarskoj“.